

УДК 37.013.75(477)

DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-1.7

Г. І. Єрко

викладач-методист, викладач кафедри суспільних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

О. А. Казмірчук

викладач-методист, викладач кафедри суспільних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

Ю. А. Луцюк

викладач кафедри суспільних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

ТЕХНОЛОГІЯ «ВІДКРИТИЙ ПРОСТІР» І ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

У статті автори описують проєкцію генерації педагогічної спадщини В. Сухомлинського на сучасний освітній процес. Акцентують увагу на постаті Василя Сухомлинського – педагога-гуманіста, науковця, який сформулював педагогічну концепцію, що має загальнолюдський характер, спирається на об'єктивні закони та закономірності.

Наголошують, що основні ідеї Василя Сухомлинського, які дедалі більше утверджуються в Україні, стали реально впроваджуватись в освіті та становлять стрижень реформаторських процесів освітньої сфери. Ключова реформа Нової української школи ґрунтується на провідній ідеї всього теоретичного доробку Василя Сухомлинського – розвитку особистості шляхом впровадження особистісного підходу до організації навчання та виховання. На сьогодні це один з вагомих важелів подальшого розвитку суспільства, оскільки в умовах швидкої зміни інформаційних технологій розвиток особистості набуває надзвичайного значення. Тому орієнтація на потреби кожної конкретної дитини має стати основною складовою ідеології сучасної школи.

Автори доводять, що сьогодні Нова українська школа дає простір для творчості педагога у використанні інноваційних методів, авторських ефективних технологій навчання. Однією з модерних технологій, яку варто застосовувати в освітньому процесі, є технологія «відкритого простору», яку було реалізовано у Луцькому педагогічному коледжі. Продуктивна праця, творчість, довіра, співпереживання, краса – це ті принципи, які сповідував В. Сухомлинський і на яких було побудовано роботу «відкритого простору».

Авторами статті детально описано методичні прийоми втілення зазначеної технології у практиці роботи сучасного вчителя, наголошуючи на тому, що це креативний метод провадження діалогу/дискусій в групах від 8 до 100 осіб, що застосовується для стратегічного розвитку, пошуку рішень у проблемних ситуаціях, розвитку команд, у роботі в «групах по інтересах» і так далі.

З'ясовано, що освіта в сучасному глобалізованому світі є основною складовою способу життя людини.

Ключові слова: технологія «відкритий простір», Василь Сухомлинський, Нова українська школа, особистість, освіта.

Постановка проблеми. Система утвердження Нової української школи невіддільно пов'язана з ідеями, практичними досягненнями, творчим підходом до формування особистості, які використовував у своїй діяльності В. Сухомлинський. Сучасний освітній процес згідно з Концепцією Нової української школи будується на компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому підходах, в основі якого лежать дитиноцентризм та необхідність вмотивування роботи педагога й удосконалення шляхів його професійного зростання, на яких свого часу акцентував увагу В. Сухомлинський.

Основа педагогічної спадщини педагога – формування всебічно розвиненої особистості. В. Сухомлинський обґрунтував шляхи,

засоби та методи формування особистості відповідно до завдань, які ставить суспільство перед людиною з обов'язковим урахуванням вікових, індивідуальних особливостей розвитку дитини. Він, випереджаючи час, створив особистість, яка визначає свої дії та вчинки зі своїми думками та почуттями.

У Законі України «Про освіту» зазначається, що «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання та соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення та навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз розвідок вітчизняних педагогів, які присвячені вивченню педагогічної системи В. Сухомлинського, дозволяє простежити його вагомий внесок у вітчизняну та світову педагогічну скарбницю в контексті реформування сучасної системи освіти. Встановлення розвитку педагогічної вітчизняної думки минулого, визначення в ній місця та доведення на сучасному етапі значущості спадщини В. Сухомлинського є актуальною для сучасних дослідників.

Про особливості педагогічної культури вчителя як основи його професійності, звертаючись до доробків В. Сухомлинського, зазначає науковець Л. Бондар [4]. О. Сухомлинська, спираючись на спадщину видатного педагога, з'ясовує соціально-психологічні та педагогічні чинники морально-духовного розвитку особистості дитини, принципи та напрямки його формування [9; 10]. Підкреслюючи сучасність ідей педагога щодо формування творчої особистості школяра, І. Бех акцентує увагу на подальшому розвитку таких практико орієнтованих напрямів, як особистісно орієнтоване виховання [3]. М. Антоненко робить акцент на освітньо-виховній теорії та практиці культури спілкування педагога [1; 2]. Вплив поглядів В. Сухомлинського на творчу працю вчителя та необхідність творчого використання педагогічних ідей та досвіду видатного педагога в умовах сьогодення обґрунтовано В. Наумовою [7].

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що окремі практичні аспекти педагогічної спадщини В. Сухомлинського потребують подальшого вивчення та практичного застосування з урахуванням реалій сьогодення.

Мета статті – показати практичне застосування ідей В. Сухомлинського крізь призму реформування сучасної системи освіти на прикладі Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Система роботи Нової української школи тісно пов'язана з ідеями, які пропагував у своїй діяльності В. Сухомлинський. Василь Олександрович обґрунтував шляхи, засоби та методи формування людини відповідно до цілей суспільства з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей розвитку особистості, які наскрізно проходять крізь систему реформування сучасної освіти.

Наведемо приклад освітнього заходу з використанням ідей В. Сухомлинського у контексті Концепції Нової української школи за технологією «відкритий простір», який реалізовано у Луцькому педагогічному коледжі.

Для ефективної реалізації технології відкритого простору та обговорень поставлених завдань учасників заходу було об'єднано у групи від 5 і більше осіб. Робота базувалась на

основі принципу самоорганізації: учасники самі вирішували, які теми вони хочуть обговорити та в яких обговореннях взяти участь. У відкритому просторі діяв лише один закон – закон мобільності.

Перед учасниками було поставлено наступні завдання, які подавались у вигляді вправ.

Обов'язковою умовою було узгодження розкладу роботи – «*Дошка оголошень*». Записувався розклад, у якому фіксувалися теми для обговорення, а також місце і час обговорень.

Для роботи в групах було створено простір «*Ринкова площа*»: місце для обговорення окремих тем, між якими вільно переміщалися учасники заходу. Таким місцем стали зали Художнього музею м. Луцька.

П'ять променів пронизують систему В. Сухомлинського: продуктивна праця, творчість, довіра, співпереживання, краса. Саме на цих принципах було побудовано роботу відкритого простору.

1. Продуктивна праця.

Вправа «Конверт проблем»

Мета: плекати повагу до обраної професії; сформувати вміння роботи над помилками.

Місце проведення. Зала № 2 «Європейське мистецтво XVIII – початку XX століття».

В. Сухомлинський зазначав, що «праця – дуже складне явище, в якому розкривається ідейний, емоційний, розумовий, естетичний, психологічний, творчий смисл людського життя, виховання й самовиховання... Завдяки праці, через працю, через уміння й майстерність людина виявляє себе як наймогутніша й наймудріша сила природи» [8].

Модернізація освітньої системи зумовлює оновлення вимог до вчителя, його компетентностей, умов педагогічної діяльності.

Сучасний педагог має швидко реагувати на зміни в суспільстві та в освітньому середовищі зокрема, розробляти і запроваджувати інноваційні методики, впроваджувати у практику останні досягнення науки, реалізовувати національні традиції у вихованні молоді, що обумовлює підвищення вимог до нього як особистості та професіонала.

Продуктивність професійного життя педагога обумовлена інтелектуальним зростанням, постійним збагаченням, оновленням, поповненням, поглибленням та удосконаленням знань. Але поряд із цим виникають проблеми та труднощі у роботі з дітьми.

Завдання. Сформулюйте і запишіть на аркуші паперу найвагоміші проблеми чи почуття страху у роботі з дітьми.

Створіть поради, як краще розв'язати ці проблеми, використовуючи художні полотна, що розташовані в залі. Вони повинні бути конкретними та дієвими.

2. Творчість.

Вправа «Портрет людини-патріота»

Мета: виховувати повагу до історії рідного краю; формувати людину-патріота.

Місце проведення. Зала № 3 «Галерея історичних портретів кінця XVI – початку XX століття».

У книзі «Щоб у серці жила Батьківщина» В. Сухомлинський зазначав: «Батьківщина відкривається перед нами й у квітучих луках, і у вербі, що схилилася над ставком, і у зграї перелітних птахів у голубому небі, але найголовніше, найяскравіше і найсильніше, що на все життя запам'ятовується в серці патріота і що втілює у себе батьківщину, – це люди» [10, с. 6].

Кожен із нас тією чи іншою мірою ідентифікує себе з Україною. Наше завдання як педагогів полягає у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для дитини особливого змісту, тобто осмислювалися не лише розумом, а й переживалися серцем.

Для того, щоб кожна дитина могла сказати «Україна в моєму серці», потрібно усвідомити глибинні, теоретичні джерела такого почуття-цінності, як патріотизм.

Завдання. Учасники групи створюють колективний портрет людини, якому притаманні риси та якості патріота-громадянина, використовуючи картини, що розташовані в залі музею. Кожен учасник спочатку визначає, якими якостями володіє людина-патріот, а потім створюється спільний портрет такої особи, описуючи її.

Пропонують шляхи формування патріотичних почуттів в учнів початкової школи.

3. Довіра.

Вправа «Історія з картини»

Мета: ознайомити з особливостями реалізації Концепції нової української школи; сформувати довіру до обраної професії.

Місце проведення. Зала № 1 «Мистецтво Західної Європи XVII – початку XVIII століття».

В. Сухомлинський писав: «Мудрість влади людини над людиною, а тим більше дорослої людини над дитиною, – це велика творчість, глибоке сердечне проникнення у світ дитячих думок і почуттів, це вміння розуміти мову дитинства, зберегти в собі краплю дитинства і водночас не стати на одну дошку з дитиною за рівнем розвитку» [11].

Людина не може жити без цінностей, однак їх пріоритетність упродовж життя змінюється, під впливом різноманітних обставин можуть виникати нові життєві орієнтири. Немає переживання – немає цінності. Важливо пам'ятати, що цінності формуються, а ефективності таких процесів сприяють вдало підібрані форми, методи, прийоми освітньої роботи, особистий приклад значущих для дитини осіб.

Завдання. Учасникам пропонується довільно вибрати картину в залі, на якій означити предмет для подальшої роботи.

Від імені обраного предмета зазначити, які складові, передбачені Концепцією Нової української школи, можна реалізувати завдяки йому.

Наприклад, картина Алесандро Маньяско «Біля джерела». Розповідь від імені джерела: «Я – Джерело. Джерело довіри до життя. Джерело любові до Дитини. Мене можна знайти, вивчити, дослідити, розчистити, замулити, означити, ігнорувати, не знайти, відкрити, віддзеркалити в очах друга ... Я – вирую, б'ю, дзвеню, граю. Я – вічне, життєдайне, холодне, справжнє, природне. Шукай мене! Не обминай мене! Я – у твоєму серці! Тримай мене в чистоті як духовній, так і природній! Я довіряю себе тобі – Дитино!».

4. Співпереживання.

Завдання «Історія з життя»

Мета: поглибити знання та виробити практичні навички впровадження інклюзії в освітній процес.

Місце проведення. Зала № 5 «Мистецькі скарби Олицького палацу».

На думку В. Сухомлинського, «в школу щороку приходять окремі діти зі зниженою здатністю до навчання, спостереження приводять до висновку, що для таких дітей потрібні особливі заходи. Але вчити та виховувати таких дітей потрібно у масовій загальноосвітній школі». Це необхідно для того, щоб діти з інвалідністю перебували в атмосфері повноцінного духовного життя школи. На уроці таким дітям потрібно задавати завдання, які б гарантували їм успіх у виконанні, а відповідно і відчуття радості успіху» [12, с. 485].

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими освітніми потребами. Тобто система освіти адаптується до потреб дитини. Девіз інклюзії: «Рівні можливості для кожного».

Завдання. Група працює з картинами, які розташовані в залі музею. Окрім того, отримавши комплект зображень дітей з інвалідністю, учасники групи складають історію, яка б пов'язувала людей, зображених на світлинах та картинах. Пропонують шляхи впровадження інклюзії в освітній процес.

5. Краса.

Вправа «Гронування»

Мета: формувати навички роботи з наочною та вміння аналізувати предмети, що нас оточують.

Місце проведення. Зала № 4 «Російське та українське мистецтво XIX – початку XX століття».

Про красу Василь Сухомлинський казав так: «У розумінні й відчутті краси – могутнє джерело самовиховання!». За багато років уважного й чуйного спостереження за своїми вихованцями він

прийшов до висновку, що однією з найважливіших чеснот Справжньої Людини є вміння бачити й відчувати прекрасне. Ця здатність закладається в юності. Помічено, що діти, здатні бачити чарівність навколишнього світу, проявляють себе позитивно і в навчанні, і в житті колективу. Крім того, вміння відчувати красу навколишнього світу свідчить про розкриття краси внутрішнього світу дитини. А це, у свою чергу, дає дитині можливість творчо проявляти себе, робити свій внесок у розвиток суспільства [5]. «Краса, – писав В. Сухомлинський, – це радість твого життя. Людина стала Людиною тому, що побачила глибину блакитного неба, мерехтіння зірок, рожевий розлив вечірньої зорі...» [13, с. 220]. Вчений зазначав, що у вихованні краси мають велике значення екскурсії та спостереження.

Завдання. Учасники групи знайомляться з картинами. Складають схему-гроно «Російське та українське мистецтво XIX – початку XX століття». Описують шляхи роботи зі схемою та рекомендації.

На завершальному етапі учасники збираються у спільне коло та презентують результати напрацювань.

В. Сухомлинський стверджував, що вміння вчителя бути високим професіоналом з яскраво вираженими почуттями професійної честі й гідності – найбільший соціальний орієнтир в ієрархії життєвих ідеалів.

Формування та розвиток творчих здібностей молоді – це складний процес, який вимагає теоретичного й методичного забезпечення. Вирішення цього завдання забезпечує високий інтелектуальний рівень майбутнього педагога, його вміння раціонально аналізувати інформацію та впроваджувати прогресивні ідеї в процесі своєї професійної діяльності.

Висновки та пропозиції. Науково-педагогічна спадщина В. Сухомлинського розкриває найважливіші проблеми навчання й виховання, є надійним підґрунтям побудови національної освіти та розвитку Нової української школи. Перед учителем початкових класів на сьогодні постає питання пошуку нових форм організації освітнього процесу, які спрямовані на формування та розвиток особистісних якостей кожного учня. Впровадження нових форм роботи з молоддю сприяє також формуванню особистісних дій, дослідницьких умінь, сприяє підвищенню інтересу до пізнання. Перспективами дослідження в цьому напрямі є обґрунтування включення спадщини

В. Сухомлинського в освітній процес Нової української школи.

Список використаної літератури:

1. Антоненко М. Славетний український педагог-гуманіст. *Педагогіка та психологія*. 2003. № 2. С. 36–44.
2. Антоненко М.В. О. Сухомлинський і боротьба ідей у радянській педагогіці 60-70-х років ХХ ст. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. Випуск 78 (2). С. 173–179.
3. Бех І. Ідея життєтворчості особистості у виховному універсамі В. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Випуск 123 (1). С. 5–7.
4. Бондар Л.С. Педагогічна культура вчителя як основа його професійної компетентності у творчій спадщині В.О. Сухомлинського. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 3. С. 13–18.
5. Дубровська Г. Спадщина Сухомлинського. *Совість. Краса. Праця і Колектив*. URL: <https://bit.ly/2A55LnZ> (дата звернення: 10.10.2018).
6. Про освіту: Закон України. URL: <https://bit.ly/2DгусA1> (дата звернення: 16.03.2019).
7. Наумова В. Творча праця вчителя крізь призму педагогічних ідей В. О. Сухомлинського. *Наукова спадщина Василя Сухомлинського у контексті розвитку освіти особистості впродовж життя: зб. матер. Всеукр. наук.-метод. конф., присвяченої 98-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 28–29.09.2016 / Уклад. О.Е. Жосан. Кропивницький: Ексклюзив-систем, 2016. С. 284–286.*
8. Слюсаренко Н. Василь Сухомлинський про працю і трудове виховання дітей. URL: <https://bit.ly/2TqOFKv> (дата звернення: 10.10.2018).
9. Сухомлинська О.В. Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд крізь призму часу: науково-популярне видання. Київ: Пед. думка, 2013. 124 с.
10. Сухомлинська О.В. В. Сухомлинський про патріотизм: тексти і контексти. *Педагогічний пошук*. № 4(92). 2016. С. 4–7.
11. Сухомлинський В. Сто порад учителю. URL: <https://bit.ly/2DK8Dem> (дата звернення: 25.10.2019).
12. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. Т. 1. Київ: Рад. школа, 1976. 654 с.
13. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. Київ: Вид-во «Радянська школа», 1966. 232 с.

Yerko H., Kazmirchuk O., Lutsiuk Yu. Technology «open space» and Vasyl Suhomlynskii in the context of the New Ukrainian school: points of intersection

In the article authors describe the projection of the generation of V. Suhomlynskii's pedagogical heritage to the modern educational process. The emphasis is on the figure of Vasyl Suhomlynskii, a humanitarian educator, scientist, who formulated a pedagogical concept that has a universal character, based on objective normalities and laws.

It is emphasized that the basic ideas of Vasyl Suhomlynskii, that are increasingly assert themselves in Ukraine, have been implemented in education and constitute the core of reforming processes of the educational sphere. The key reform of the New Ukrainian school is based on the leading idea of Vasyl Suhomlynskii's theoretical work – the development of individual through the introduction of personal approach to the organization of education and upbringing. For today it is one of the important levers of further development of society, as in the conditions of rapidly changing information technologies, the development of personality, becomes extremely important. So focus on the needs of each individual child should be the main component of the ideology of a modern school.

Authors prove that today the New Ukrainian school gives a space for the creativity and art of the teacher in using innovative methods, authors' effective teaching technologies. One of the modern technologies that should be used in the educational process is the «open space» technology that was realized in Lutsk Pedagogical College. Productive work, creativity, trust, empathy, and beauty – these are the principles that V. Suhomlynskii professed and on which the work of «open space» was constructed.

The authors of the article describe in detail the methodical techniques of implementing this technology in the practice of the modern teacher, emphasizing that this is a creative method of conducting dialogue/discussion in groups of 8 to 100 people, that are used for strategic development; searching solutions of problem situation, improving teams, in work in “groups of interests”, etc.

It was found that education in modern globalized world is the main component of the human way of life.

Key words: «open space» technology, Vasyl Suhomlynskii, the New Ukrainian school, personality, education.